

POSUDEK OPONENTA MAGISTERSKÉ DIPLOMOVÉ PRÁCE

NÁZEV: *Pavel Michna z Vacínova*, 112 stran textu, rozsáhlý seznam pramenů a literatury

AUTOR: Jan BOUČEK

VEDOUcí PRÁCE: Prof. PhDr. Jaroslav Čechura, DrSc.

Odevzdáno na Ústavu českých dějin FF UK v červenci 2011.

Diplomová práce Jana Boučka zapadá do kontextu zkoumání raně novověké šlechty českých zemí, a to i její „střední vrstvy“, které se v české historiografii posledních dvou desetiletí velmi intenzivně rozvíjí, a to nejen kolem českobudějovického pracoviště V. Bůžka, ale v poslední době např. také na univerzitě v Pardubicích. Práce přitom vychází z dlouhodobějšího zájmu autora, který osobnosti Pavla Michny z Vacínova věnoval již svou – podotýkám, že kvalitní – bakalářskou práci, kterou jsem před třemi lety oponoval.

Ačkoli práci jako celek pokládám za podařenou, je třeba jí vytknout několik nedostatků, které vyvstávají už při pokusu resumovat stručně její stavbu a obsah: autor svůj rozsáhlý (a podotýkám, že stylisticky kvalitní a zajímavý text) rozčlenil do dvaadvaceti nestejně rozsáhlých kapitol, jež vedle sebe klade naprosto rovnocenně, tj. nevytváří žádnou hierarchickou strukturu, i když by bylo možné některá témata (angažmá Michny jako vojenského komisaře, jeho vztah k církvi a univerzitě) spojit do souvisejících celků. Uvědomuji si, že by to směřovalo proti autorově pojetí tématu, které je převážně chronologické. Bouček totiž sleduje Michnu postupně v různých obdobích jeho života, kdy se snaží – podle dostupných pramenů – osvětlit jeho působení v nejrůznějších oblastech a z různých úhlů pohledu. Možná by se tedy nabízelo pečlivější pročlenění chronologické. Výše uvedené však vnímám spíše jako marginální výtka, protože přes určitou „neprůhlednost“ je práce strukturována dobře a logicky a dochází v ní např. jen k minimu zbytečných opakování.

Uchopení textu jako celku nezjednodušuje ani skutečnost, že autor nazývá jednotlivé části práce citáty z pramenů (typu „Aby Akademie buď pikala nebo se očistila“, setkáváme se tu s překlepem, důsledným přepisem pramene, nebo prostě pravopisnou chybou??), které ne vždy dovolují utvořit si představu o jednotlivých kapitolách. Zvolené citáty jsou často velmi trefné a podobné obohacení práce vůbec neodsuzují, ale spíše bych navrhol citáty uvést jako podtituly jasněji formulovaných názvů. Co je ještě zásadnější: u titulů není uvedeno, ODKUD z pramenů jsou přesně citáty převzaty, vlastně není ani jasné, že jde o citáty. To už pokládám za poměrně závažný nedostatek historikovy práce. K formální stránce práce je třeba ještě zdůraznit, že některé kapitoly by bylo možné rozčlenit na kratší, sevřenější úseky a text vůbec na kratší odstavce (nacházíme tu poměrně často odstavce zabírající rozsah dvou stran, které se přitom obsahově rozpadají na vícero logických celků!!!). Dále bych očekával uvedení české a anglické anotace práce již na začátku textu, jak je u tohoto typu kvalifikační práce běžně vyžadováno; v práci dále scházejí klíčová slova!

Popsané členění práce naznačuje na druhou stranu, že autor ke zpracování nesnadné materie přistoupil se značnou dávkou invence, a to také literární. Text je skutečně velmi čtivý, autor formuluje nápaditě (byť se nevyhne někdy příliš žurnalistickým vyjádřením – např. „upozadit“; ne „oba autoři tvoří základ pracím“ – a někdy se vyjadřuje poněkud rozvláčně; jen občas se ale objevují opakování – např. na s. 16 v několika řádcích vedle sebe informace, že byl Pavel nejstarší Martinův syn). Kvalitu textu ovšem bohužel snižují poměrně četné překlepy, chybná pádová flexe, pravopisné chyby a nedostatky v interpunkci, které naznačují, že poslední redakce práce patrně nebyla úplně pečlivá.¹

¹ Např. již v obsahu: Lid vojenských chlebem a pivem opatřen bude, s. 11, ř. 13 – Michnovi kariéry, opakovaně tématický atd.), s. 12, ř. 3 – rekatolizačních komisí, „Orleans“ místo „Orléans“, pozn. 42 – navíc čárka mezi Prag a 1849 atd.; Litoměřičtí, Plzeňští). S překlepy se někdy setkáváme i v prepisech pramenů (např. s. 35, ř. 7 – „mě“ místo „mé“

Poměrně kvalitně je zpracován poznámkový aparát, kromě několika drobných nedostatků spíše grafického rázu (značka poznámky pod čarou **před** interpunkčním znaménkem, někdy poznámka pod čarou uvedena až na následující straně, než k níž se vztahuje) bych upozornil např. na to, že v poznámce pod čarou na příslušném místě není ocitována nejnovější edice Polyxeny a Zdeňka Vojtěcha Popela z Lobkowicz (s. 9), s níž jinak autor často – a dobře! – pracuje. Trochu zarazí skutečnost, že jméno editora Skálovy *Historie* je „důsledně“ zkomoleno na „Triefunk“. Někdy nevhodně jsou zkracovány citace (nepříliš sdělné jsou citace typu „Stloukal, *Česká*“ místo *Česká dvorská kancelář*; vůbec na Skálovo dílo bych odkazoval přece jen spíše jménem autora textu než editora, nebo jmény oběma). U citací korespondence by vnímání textu usnadnilo, kdyby nebyly jednotlivé dopisy zmiňovány jen datem a místem, ale i osobností pisatele a adresáta. V seznamu pramenů a literatury bych jistě neřadil Beckovského *Poselkyni* do oddílu *literatura*.

V úvodu se autor zamýšlí nápaditě o provokativnosti Michnovy osobnosti, která vzbuzuje černobílé reakce, je všudypřítomná při výkladech o dějích první třetiny 17. století, ale de facto zůstává neznámá, respektive nahlížená především očima jeho kritiků. Vytyčuje si pak metodická východiska své práce: nejde mu o vyčerpávající biografii, ale spíše chce upozornit na klíčové okamžiky Michnovy kariéry vzhledem ke studiu kariérních strategií. Michnův život a kariéra je pro něj tak modelová pro život a kariéru *nových lidí*, z nichž celá řada stejně jako Michna vděčila za svůj vzestup právě událostem kolem stavovského povstání a jeho porážky. Michnova životní dráha je autorovi také vodítkem pro pochopení proměn české šlechty v daném období, pro fungování klientského systému a sebe prezentace v rámci politické komunikace.

Skvělý je přehled pramenů i literatury: ukazuje výborný přehled J. Boučka po dosavadní rozsáhlé literatuře a po veliké šíři prostudovaných pramenů editovaných i archivních. Spolu s ním lze jen zalitovat, že nemohl pokračovat ve svém studiu Rodinného archivu Lobkowiczů, snad by obohacení přineslo i rozšíření obzoru např. o fondy vídeňské. Ocenil bych jen rozsáhlejší zamyšlení o osudech archivu rodiny Michnů (dají-li se vůbec rekonstruovat); některá díla sekundární literatury jsou stručně komentována, některá nikoli; pokud již kritizuje „faktografické omyly“ v práci Volfově, měl by uvést jejich příklady. Přehled literatury J. Bouček uzavírá Petraňovou *Staroměstskou exekucí* (měl by uvést, že citované vydání je již několikáté).² Škoda, že se nevyjádřil k jistě podnětné, ale často diskutované práci P. Mati (*Svět české aristokracie*); jak traktují Michnu/y nová lexika k české šlechtě? Alespoň zmínky by si jistě zasloužila i výběrová edice Skálovy *Historie* od J. Janáčka, která obsahuje také cenné hodnocení tohoto výjimečného, a pro diplomovou práci důležitého díla.

Takřka románově pak autor uvádí do problematiky vjezdem Michny spolu s vítězi po Bílé hoře do Prahy. Věnuje se původu Michnovy rodiny a jejímu vzestupu, z něž mohl Pavel Michna (a jeho bratři) těžit již ve třetí generaci. Zde, zdá se, autor vychází především ze starší literatury (táží se, nakolik v pramenech prověřoval její výpověď, např. údaje A. Sedláčka? Úvaha o Pavlově narození se opírá jen o nobilitaci Rudolfa II.?) Tuto tematiku ovšem zpracoval obsáhle již ve své bakalářské práci (již tehdy jsem kladl otázku po konkrétnějším původu Michnů v Lužici – odkud se informace o něm vlastně bere?) a je otázka, je-li třeba ji tady znovu líčit tak podrobně. Jistě zajímavý je pokus o rekonstrukci Michnova vzdělání, zajímavé by bylo zamyslet se nad jeho obzorem vzdělanostním např. na základě jeho korespondence (zdá se mi zajímavé, že např. Dietrichsteinovi psal latinsky). To, že byl Michna nesmírně vzdělaný na základě textu jen tušíme, stejně jako v pozadí zůstávají Michnovy osobní vlastnosti, které jsou jen zčásti shrnuty v závěru a jistě byly důležitou podmínkou jeho vzestupu.

Ve výkladu o samotném Michnovi a jeho působení, který je založen především na díle Skálově a na stavovských apologiích, ale i na nevydaných pramenech zejména korespondenční povahy, které ilustrují i pohled katolické strany (dopisy Lobkowiczovi, s nímž byl Michna silně spjat), autor přináší velmi mnoho cenných, dosud nevyužitých poznatků, které vkládá do zajímavých kontextů. Někdy se mi však jeví, že opakuje zbytečně celkem známé údaje (o

² Podobně by měl připomenout opakované vydání Ottova slovníku naučného, pozn. 55.

působnosti české kanceláře) a že obecně příliš velkou pozornost věnuje vývoji Českého království prvních dvou desetiletí 17. století: jistě, Michna v nich sehrál významnou roli, ale události jsou to poměrně známé a v širokém toku informací se ztrácí jednak to, čím hodlá přispět k tématu sám autor (např. v úvaze o Michnově útěku z Prahy před defenestrací), jednak Michna sám. Jistě jsou ale důležité popisy Michnových zásahů do záležitostí měst nebo náboženství už před stavovským povstáním, které naznačují jeho pozdější politiku a postupy, i vytváření vazeb na vídeňský dvůr, Lobkovicze a Liechtensteina. Nový je také výklad Michnova působení u armády jako císařského komisaře pro zásobování vojska (oddíl *Na dnes do ležení se vypravuji*, s. 31 sq.), jen bych upozornil, že pokud autor polemizuje s dosavadním obrazem Michny v literatuře, bylo by třeba uvést nejen díla, s nimiž se polemizuje, ale ocitovat i přesně místa, na nichž se zpochybňovaný názor objevuje.

Cenná je odbočka k osobnosti budoucího hraběte Vrtby, která je důležitá pro zobecnění postupu *nových lidí*, jen bych ji zařadil spíše na konec kapitoly (přesto i tady, na s. 38, autor ukazuje, že zobecnění schopen je, když hovoří o Michnově napojení na válečné podnikání, propojení s Lobkoviczi a Liechtensteinem). Jistě by bylo skvělé, kdyby mohl být Michna srovnán v práci s vícero osobnostmi doby.

Autor neváhá ani prověřit názory např. J. Petráně (na s. 40-41) o Michnově „prohrabávání korespondence“ v dobách rozbíhajícího se trestání stavů. Možná zbytečně rozsáhlé jsou úvahy o správě Prahy a postoji různých stran k pacifikaci království po porážce povstání (s. 43); vzápětí je však velmi obratně rekonstruována úloha samotného Michny. Úvahy o Michnových názorech na náboženskou situaci království a její řešení by však zasloužily podrobnějšího začlenění do literatury o této době (následují až v souvislosti s výkladem o Michnově angažmá v rekatolizaci).

Zajímavé jsou úvahy o skutečném místě Michny v systému Lichtensteinových úředníků, respektive jeho role mezi Prahou (Lichtensteinem) a Vídní (Lobkovicz), výborně jsou analyzovány jejich vzájemné vztahy a to, jakou roli (patrně především prostřednickou) v nich Michna sehrával, i jeho rostoucí vliv, který se odráží např. na přímlovkách, které bývaly adresovány hlavně jemu. Některá tvrzení jsou však nedotažená, např. na s. 54: „Do jaké podoby se však přetvořily Michnovy vazby na dvorský okruh kolem panovníka, se můžeme jen dohadovat.“

Zajímavý je i výklad o náboženských otázkách, byť tady autor možná příliš podrobně přebírá závěry sekundární literatury, než se dostane konkrétně k Michnovi, jeho osobnost se navíc do událostí, v důsledku nedostatečných pramenů, jen těžko vkládá. Jistě jsou ale zajímavé některé případové studie Michnových zásahů do náboženských poměrů a i jeho relativně smířlivý postoj v prvních letech. Snad by bylo účelné zohlednit i závěry J. Hanzala.

Chronologický sled výkladu poté přerušují tři kapitoly, věnované Michnovým vztahům k jezuitům (s. 63 sq.), jeho rekatolizačnímu působení na jeho panstvích (jelikož zatím nebylo uvedeno, jak a kdy ta panství získal, vyznívá začlenění této pasáže poněkud neorganicky). Takřka dramaticky je podán také Michnův vztah k univerzitě, tady je ale opět patrná nevyrovnanost výkladu: autor zmiňuje pouze Michново angažmá, ne širší kontext, podobně jako u poměrů na jeho panství a na rozdíl od obecné náboženské situace v království a speciálně v Praze. Tyto tři exkursy by možná bylo dobré zařadit jinam, také proto, že autor se poté zase vrací k roku 1621, trestům a staroměstským popravám. Pozoruhodný je dále výklad o Michnově ovlivňování konfiskačního procesu.

Michnův životopis sice dovádí Bouček až do jeho smrti prostřednictvím hlavně jeho angažmá při armádní „logistice“, některá důležitá témata ale ponechává zcela stranou: Michnův rodinný život, jeho kulturní angažmá, sebe prezentaci (byť její sledování je přislíbeno v úvodu práce), jen tu a tam se zamýšlí nad jeho náboženským smýšlením. Zdůrazňuje sice, že mu jde o modelový příklad „řadového sekretáře“, který utkává klientské sítě, podílí se na finančních spekulacích, společenských změnách a díky nim buduje svou rodovou držbu a politické postavení, jistě by ale tato stránka práce ještě zasloužila metodického prohloubení a většího

zobecnění. V tomto směru by jistě autorovi prospělo hlubší seznámení se s teoretičtější orientovanou zahraniční literaturou (takřka úplně v práci schází).

Na práci J. Boučka oceňuji především přístup k vydaným i nevydaným, často dosud neznámým pramenům (psaným převážně česky, ale také latinsky). Autor je nejen převypravuje, ale také (mnohdy nově) interpretuje, často na úrovni, která zdaleka přesahuje úroveň požadovanou v tomto typu práce. K tomu mu přispívá výborná orientace po literatuře k tématu. Přitom neváhá – a to podloženě! – revidovat některé názory staršího bádání (např. s. 95, Bílek, ohledně Michnova nákupů konfiskátů). Podává plastický, někdy až dramatický obraz rozmanitých Michnových angažmá, který někdy osciluje až na hranici literárního vyprávění, ale není o to méně podložený prameny.

Přes některé výhrady práci doporučuji k obhajobě, a to s výsledkem výborně, a soudím, že v řadě ohledů překračuje požadavky kladené na tento typ kvalifikační práce.

V Praze, 8. 9. 2011

PHDR. JAN ZDICHYNEC, PHD.